

UDC 82:801.6; 82-1/-9 DBTBL 17.07.41
<https://doi.org/10.47526/2022-1/2664-3162.08>

Gürhan ÇOPUR

Arş. Gör. Dr. Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ardahan, Türkiye
(gurhancopur@gmail.com) ORCID: 0000-0002-6854-005X

**KENAN HULUSİ KORAY'IN *OSMANOFLAR* ROMANINDA
DRAMATİK AKSİYONU SAĞLAYAN DEĞERLER***

Özet

Yedi Meşaleciler topluluğunun üyesi olan Kenan Hulusi Koray egzotizm, korku ve fantastik öğelerin hâkim olduğu mistik atmosfere sahip öyküleriyle tanınır. Yazarın yayımlanan tek romanı olan *Osmanoflar*, Balkan trajedisinin hemen öncesinde yaşanan olayları odağına alır. Roman altı yüz yıla yakın bir süre Osmanlı hâkimiyetinde kalmış olan Balkan topraklarının Osmanlı'dan koparılması sürecinde yaşanan trajedinin sebeplerini anlatır. Betimlemelerin ve karakter çözümlerinin yoğun olarak yer aldığı roman, Bulgaristan'ın Karnabad kentinde iki yüz yıldır yaşayan ve şehrin hâkimi konumundaki Osmanof ailesinin yaşamının bir kesitini aktarır. İzleksel kurgunun geniş bir zaman dilimine yayılması nedeniyle yeni bir düğüm halkasından sonra son bulan roman, Balkanlarda hız kazanan ve büyük bir kopuşla sonuçlanan isyanların, bölgede devleti ve onun otoritesini temsil eden bir Türk ailesi üzerindeki olumsuz etkilerini gözler önüne serer. Romanın ana bileşenlerinden olan dramatik aksiyon karşıtlıklar esasına bağlı olarak kurgudaki çatışma unsurlarından beslenir. Dramatik aksiyon; kavram, kişi ve simge olarak üç başlıkta ülküdeğer ve karşıdeğer olarak sınıflandırılır. Bu çalışmada *Osmanoflar* romanı, romanda entrik kurgu ve çatışmayı sağlayan değerler etrafında irdelenecek; eserin izleksel kurgusu çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dramatik aksiyon, Balkan Trajedisi, Yedi Meşaleciler, Kenan Hulusi Koray, Osmanoflar

* Geliş Tarihi: 8 Şubat 2022 – Kabul Tarihi: 16 Mart 2022
Date of Arrival: 8 February 2022 – Date of Acceptance: 16 March 2022
Келген күні: 8 ақпан 2022 ж. – Қабылданған күні: 16 наурыз 2022 ж.
Поступило в редакцию: 8 февраль 2022 г. – Принято в номер: 16 Март 2022 г.

Gürhan ÇOPUR

Res. Assist. Dr. Ardahan University Faculty of Humanities and Literature Turkish Language and Literature Department, Ardahan, Türkiye (gurhancopur@gmail.com)
ORCID: 0000-0002-6854-005X

VALUES THAT PROVIDE DRAMATIC ACTION IN KENAN HULUSİ KORAY'S *OSMANOFLAR* NOVEL

Abstract

Kenan Hulusi Koray (1906-1943), a member of Yedi Meşaleciler (which means Seven Torchbearers) community, is known for his stories with a mystical atmosphere dominated by exoticism, horror and fantastical elements. *Osmanoflar*, the author's only published novel, focuses on the events that took place just before the Balkan tragedy. In the novel, the causes of the tragedy experienced in the process of separating the Balkan lands, which had been under the Ottoman rule for nearly six hundred years, have been discussed. The novel, in which descriptions and character analyses are intensely included, presents a section of the life of the Osmanof family, who lived in Karnabad, Bulgaria for two centuries and were the ruler of the city. While there is an opportunity to continue as a serial as *Nehir* novel, the novel ends at the beginning of the event due to the spread of thematic fiction over a wide period of time. It reveals the negative effects of the revolts in the Balkans, which accelerated and resulted in a great rupture, on a Turkish family representing the state and its authority in the region. The dramatic action, which is one of the main components of the novel, is fed by the conflict elements in the fiction based on the contrasts. Dramatic action is classified as ideal value and counter value under three headings as concept, person and symbol. In this study, the novel *Osmanoflar* will be examined on the basis of the values that provide the plot and conflict in the novel, and the thematic fiction of the novel will be analyzed.

Keywords: Dramatic Action, Balkan Tragedy, Seven Torchbearers (Yedi meşaleciler), Kenan Hulusi Koray, *Osmanoflar*.

Giriş

Tarihî roman olan *Osmanoflar* Balkan olaylarına odaklanır. Roman, ruhsal tahlillere sıklıkla yer verirken bireyselden toplumsala uzanan geniş bir izleksel kurguyu içerir. *Osmanoflar*¹, Koray'ın kitaplaşmış tek romanıdır. Nemçe seferi dönüşünde kendisine tımar olarak verilmiş küçük bir köy olan Karnabad'a yerleşen, burayı imar ve iskân ederek bir Osmanlı mülkü hâline getiren Osman adlı yeniçeri ağasının torunları, ailenin varlığı ve itibarını devam ettirirler. Osmanlı Devleti'nin balkanlardan kopuşuyla sonuçlanacak olan büyük trajedinin ayak seslerinin işitildiği romanda, tıpkı devletin son döneminde yaşadığı olaylar gibi, onun Karnabad'daki

¹Romanın 2004 (Yay. Haz. İnci Enginün), 2014 (Yay. Haz. İsmail Dervişoğlu) ve 2014 (Yay. Haz. Ali İhsan Kolcu) yıllarında çeşitli yayınevlerinden üç adet baskısı okurla buluşur. İncelememizde *Osmanoflar*'ın 2004'te Prof. Dr. İnci Enginün tarafından yayıma hazırlanan baskısı kullanılmıştır.

yansıması olan ailenin de gelişmeler karşısında kayıtsız kaldığı görülür. Coğrafyadaki köklü geçmişlerine dayanan büyük bir özgüven içerisinde savunma mekanizmaları körelen Osmanof ailesi, yanı başlarında büyüyen tehlikeyi ve dengelerin değişmesini görmemekte ısrarcıdırlar. Bilge Ercilasun bu durumu şu cümlelerle açıklar; “Pek çok Türk gibi Osmanoflar da değişimi hissetmezler ve hâlâ güçlü olduklarına inanırlar. Bu yüzden başkalarına karşı kayıtsızdırlar. Etraftan gelecek tehlikelerin de farkında değillerdir” [1, s. 57]. *Osmanoflar*, yazar tarafından iki bölüme ayrılmıştır. *Birinci Kısım* ve *İkinci Kısım* olarak adlandırılan bu bölümler, epizotları tanıtıcı başlıklarla sunulur. Romanın olay örgüsünü, roman başkışisi olan Halil’in odağında gelişen vaka halkaları etrafında üç bölüm olarak incelememiz mümkündür.

Birinci bölümden itibaren yazar, sözünü ailenin dostu olan anlatıcıya emanet eder. Anlatıcı dört yılın ardından ikinci kez Karnabad’a gelir ve gözlemlerini aktarır. Romanda yer alan kahramanların ve mekânın tanıtımı bu bölümde yer alır. Bölüm, Osmanof ailesinin ve kentin tanıtımıyla başlar. Burada aile bireyleri hakkında bilgiler verilir, ailenin geçmişi sunulurken mekân-insan özdeşliğine dair unsurlar dikkat çeker. Pastoral tasvirlerin ağırlık kazandığı bölüm, Karnabad’ın doğasının Osmanof ailesi ve kent ahalisine olan etkisini de gözler önüne serer.

İkinci bölümde, Sağduyu sahibi ve temkinli bir karakter olan anlatıcının tespitleri öne çıkar. Anlatıcı ailenin ve kentin durumunu analiz eder, yaklaşan tehlikelerin farkına varır. Aileyi uyarmak, harekete geçmek için uygun anı bekler. Bu bölümde romanın kişiler düzleminde karşıdeğerlerde yer alan Grigorof ve sinsi planları gün yüzüne çıkar. Zehra ve Halil netleşmeyen şüpheler içerisinde kararsızlık yaşarlarken aynı zamanda ortamın kaotik havasını dağıtmaya çalışırlar.

Üçüncü bölüm, panayır baskını sonrasında aile içerisinde yaşanan huzursuzluklar ve ailenin Karnabad’daki varlığına yönelik gerçekleşen çeteci faaliyetler üzerinde gelişir. Bu bölümde kargaşa bütün korkunçluğuyla yüzünü gösterecektir. Zehra, Groşenka ve anlatıcının Zehra’nın bozulan sağlığının düzelmesine yardımcı olmak ve onu rahatlatmak için çıktıkları Filibe seyahatinden apar topar dönüşleriyle başlayan bu bölümde romandaki çatışma belirgin bir hâl alır. Yaklaşan tehlike, Zehra’nın huzursuz ruh durumuyla okura yansıtılır. Tren yoluna düzenlenen sabotajın ardından Zehra’nın kuşkularının sebebi anlaşılır. Aileye yönelen büyük tehlikeyi fark eden ve içlerindeki haini (Grigorof) keşfeden Halil hedefini belirlemiş olarak harekete geçer.

İncelememizde Uygulanacak Metot, Ramazan Korkmaz'ın "Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler" [2, s.100-114] başlıklı çalışmasındaki kuramsal bağlamda temellenecektir.

Osmanoflar'da Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerler

Roman, öyküleme tekniğine bağlı bir edebî eser olarak ülküdeğer ve karşıdeğerlerin çatışmasından meydana gelen enerjiden doğan dramatik aksiyon temelinde yükselir. "Eserde varolan öykü, epizot ve entrika bağlantılı güçler sisteminin birlik prensibinden doğan üst bir organizasyon" [2, s. 100] olarak tanımlanan dramatik aksiyon, eserin bileşenlerine yayılan çok katmanlı bir çatışmayla görünür. Kurgusal bir âlemi yansıtan eserin içerdiği bütün unsurlar dramatik aksiyon etrafında şekillenen bu tür bir çatışmayla çeşitli temsil değerleri üzerinden kurguya yansır. Ramazan Korkmaz, Romanda dramatik aksiyonu sağlayan değerleri, yazarın benimsediği değerleri temsil eden "ülküdeğer" ve olumsuzladığı "karşıdeğer"i temel alarak üç alt kategori hâlinde şematize eder. "KORA şeması" [2, s. 103] olarak tanımlanan bu yapıda, kişi, kavram ve simge değerlerin tematik ve karşı güçler olarak sınıflandırılması esas alınır.

Anlatıcının Karnabad'a gelişinden Halil'in komitacılarla gerçekleştirdiği son çatışmaya kadar geçen süre içerisinde eserde entrik kurguyu ve çatışmayı sağlayan değerleri, KORA şemasında [2, s. 103] şu şekilde göstermek mümkündür:

	Ülküdeğer (Tematik Güç)	Karşıdeğer (Karşı Güç)
Kişi Düzlemi	Halil, Zehra, Ahmet, Selim, Anlatıcı	Grigorof, Groşenka, Yusuf, Yuvanna Mihailoviç, Komitacılar, Dimitri Aleksiyeviç
Kavram Düzlemi	Aile, Aidiyet, Tarih Bilinci, Vatan, Toprak, Otorite, Karnabad Panayırı, Dostluk, Vefa, Yurt edinme, Vatanlaştırma, Kendilik bilinci, Sadakat, Ev	İhanet, İtaatsizlik, Dışlanma, Karnabad Panayırı Baskını, Kaos ve Terör, Bulgar şovenizmi, Aile İçi Geçimsizlik, Uyku, 1904 sonbaharı, Yoksulluk, Başkaldırı ve Umursamazlık, Kin, Bencillik
Simge Düzlemi	Osmanlı Devleti, Osmanof malikânesi, Çadır, Silah odası, Hara, Halil'in karabinası	Avrupalı Devletler, Manastır, Yortu, Komitacıların mağarası, Yusuf'un simyacılık yaptığı barakası, Balkanlara yayılan böcek

Osmanoğlar romanında kişiler düzleminde ülküdeğler olarak eserin başkişisi Halil Osmanof öne çıkar. Anlatıcının, “karanlık bir orman” [3, s. 33] olarak tanımladığı ve ailenin baskın karakteri olan Halil, atalarından kalan fetihçi ruhu devralmıştır. “Bireyden ziyade kolektif aidiyeti ve var olmayı hedefleyen fetihçi ruh, toprakları vatan kıldığı gibi ruhları da sonsuzluk doygunluğuna açar.” [4, s. 811]. Ailenin de birçok konuda kararlarına uyduğu ve bu yönüyle ailenin reisi konumundaki Halil, fevri karakteriyle öne çıkar. Karnabad çevresinde aileyle bütünleşmiş üç olgu vardır: Birincisi Halil’in yıllar içerisinde eski ve yeni silahlardan oluşturduğu geniş silah koleksiyonu, ikincisi ağabeyi Ahmet’in dillere destan atları ve harası, üçüncüsü ise ailenin maddi gücüdür. Ailenin maddi gücü tımar geleneğinden gelmekle birlikte feodal özelliklere de vurgu yaparken atların varlığı da dikey boyutta akıncı atalara ve kahramanlara sirayet eden ruha gönderme yapar. Halil bunları önemserken Osmanofların Balkanlardaki ve Karnabad’daki varlıklarının teminatının “silah ve para” [3, s. 60] olduğunu konu her açıldığında heyecanlı bir şekilde vurgular. Halil’in kendilik değerlerini var eden unsurların belki de en önemlisi silah imgesidir. Halil’in kimliğini kurduğu eylem odaklı varoluşa, daha açık bir ifadeyle seçkin bir asker olan en büyük Osmanof’tan aldığı filogenetik mirasa gönderme yapar. Osmanof ailesi geçmişten gelen zenginlikleri ve nüfuzları sayesinde Karnabad’da önemli bir güç olarak varlığını sürdürür. Bu gücün yönetimi de Halil’de toplanmıştır. Anlatıcı, aileyi tanıtırken Halil’in aile üzerindeki etkisi; “Osmanoğların içinde aşağı yukarı hemen hepsi Halil Osmanof’un iradesine mahpus kalmışlardı.” [3, s. 35] cümlesiyle gözler önüne serilir. Ağabeyinin eşi Yuvanna Mihailoviç ile yaşanan problemler sebebiyle araları açılan ve sürekli sürtüşme içerisinde olduğu ağabeyi Yusuf dahi Halil’in kararlarına boyun eğmiştir. Bu kabullenişlerin en net görüldüğü durum Yusuf ve Ahmet’in eşlerinin Halil tarafından seçilmiş olmasıdır denilebilir. Halil’in romanda, “insan mizacındaki hâkim unsurları temsil eden” [5, s. 172] özelliği onu eserin kurgusal evreninde belirli bir fikrin vücut bulduğu statik/düz karakter yapar. İnsanlara mesafeli duran Halil’in kendisinden çekinilen yapısı onun belirgin mizaç özellikleridir. Kalabalığı ve insanlarla yakın münasebeti sevmeyen Halil, atalarından devraldığı savaşçı arketipinin özelliklerini yansıtan, bunun yanında; “esas arzula(rına) bağlı kalmasına yardımcı olan” [6, s. 133] silahlarıyla vakit geçirmeyi tercih eder. Ailenin baba figürünün olmayışının yarattığı boşluğu dolduran, sorumluluk ve otoriteyi temsil eden Halil, yalnızca yeğeni Groşenka karşısında uysal ve yumuşak bir tabiata bürünür. 1904 sonbaharında aileye ikinci defa misafir olan anlatıcının aileyi betimlediği

sahnelerde Osmanoflar'ın hemen her üyesinde tanık olduğu kayıtsızlık hâli belki de en az Halil'e bulaşmıştır denilebilir. Her şeyden çabuk sıkılan bir tabiata sahip olarak betimlenen Halil [3, s. 29], hareket ve mücadelenin olmadığı bir yaşamda tıpkı savaşçı dedeleri gibi bunalar.

Kişiler düzleminde ülküdeğerlerde yer alan bir başka karakter Zehra Osmanof, ailenin en büyüğü Ahmet Osmanof'un ikinci eşidir. 35 yaşında olan ve eşiyle arasında yaş farkı bulunan Zehra, aile içerisinde iletişimsizlik ve karakter çatışmalarından kaynaklanan dağınıklığı düzenleyen kişidir. Aile içerisinde idareci ve düzenleyici vasıflarıyla öne çıkan Zehra, Osmanof ailesinin bütün fertleriyle olan münasebetinde norm karakter vasfını belirgin kılar. “Birinci derecedeki kahramanların kusurlarını yansıtma, somutlaştırma” [7, s. 340] özelliğiyle diğer karakterlerden güçlü bir şekilde ayrılan norm karakter olarak Zehra'nın Osmanoflar'ın hepsi üzerinde etkili olan bu özelliği ailenin uç kutupları Halil ve Yusuf özelinde şöyle karşılık bulur:

“Onun yanında Yusuf ve Halil Osmanoflar; çok kereler, tabiatlarındaki büyük zıtlığı untabiliyorlar yahut böyle bir zıtlığın içine girmiş olsalar bile, Zehra Osmanof'un bakışları altında, son kelimeleri de söylemekle beraber, hiç değilse birbirlerinin huzurundan uzaklaşmak için hemen Osmanofları odalarına doğru terk ediyorlardı” [3, s. 58].

Aile, uzakta olsa dahi bir hayalet gibi aralarında dolaşan Yuvanna'dan korkar. Osmanoflar'ın içerisindeki bir yabancı ve öteki olan Yuvanna, Halil'in baskıları sonucunda evden ayrılmış; evliliğini bitirmiştir. Yuvanna ailenin kökenini temsil eden birisi değildir. Halil tarafından ötekileştirilmiş, aile içerisinde tehlike olarak görülmüş birisidir. “Öteki, benliğin; Ben organizasyonunun hem parçası olan hem de olmayan bir yönüdür.” [8, s. 82]. Yuvanna'nın ailenin benliğine yönelik tehdit unsuru olması düşüncesi onun kendi haklarını savunan yapısı ve dikbaşlılığıyla perçinlenir. O, aileye girmiş; fakat ailenin yapısıyla bir türlü uyum sağlamamıştır. Zaman içerisinde Zehra da onun geri dönebileceği ihtimalinden ötürü birtakım korkulara sürüklenir. Zehra'nın korkusu iktidar hırsı gibi bencilce bir his olmamakla birlikte ailenin dirliğini ve düzenini şahsileştirmesinden kaynaklanır. Aile'nin bir kadından beklentisi, idareci olmak ve toparlayıcılıktır. Bu beklentileri kısa sürede fark ve kabul eden Zehra, ailenin saygısını kazanır. Halil'in saldırgan tavırları Zehra ile diyaloglarında yok olur. Aile içerisinde önemli konuları istişare ettiği tek birey Zehra olur. Eşi Ahmet, yaşamının hemen bütün kararlarını Zehra'ya emanet eder. Kendisini barakasındaki simya uğraşısıyla avutan Yusuf, yalnızca Zehra ile çatışmaya girmez ve ona karşı dingin bir tavır alır. Zehra'nın kişilik

özellikleri romanda belirgin bir şekilde ortaya konur. Anlatıcı onu, “daima bir hakikati avuçlarında hissetmek isteyen” [3, s. 53] bir karakter olarak tanımlarken gerçekçi ve güçlü karakterine vurgu yapar. Zehra'nın anlatıcıyla gerçekleşen sohbetleri iç dünyasını açıklığa kavuşturur. Yuvanna ve Groşenka'ya dair birtakım kaygıları ve kendi yaşamına dair fikirlerinin görünür kılınmasıyla, Zehra okura açık bir şekilde yansıtılır.

Kişiler düzleminde karşıdeğerlerde yer alan kahramanlardan biri Osmanoflar'ın içerisinde yerleştirilmiş komitacı olan Petro Grigorof'tur. Ailenin güvenini kadınlar üzerinden kazanan Grigorof, çocukluğundan bu yana ilgisini üzerinden eksik etmediği Groşenka'nın sevgisini kazanmıştır. Öyle ki Groşenka onu bir bilge gibi görmektedir. Bunun yanında Zehra'nın da güvenini kazanan Grigorof, Halil'den duyduğu korku sebebiyle aile içerisinde edilgen ve pasif bir maske takarak dikkatleri üzerinden savuşturur. Sık sık çiftlikten ayrılarak manastıra ve köylere giden Grigorof burada halkı Osmanoflar'a karşı kıskırtır. Bir bakıma yılar önce aynı amaçla kente gelen ve Osmanoflar tarafından manastıra yerleştirilen bombanın infilak ettirilmesiyle öldürülen Papaz Velkof'un görevini tamamlamaya gelmiştir. Grigorof, şehirdeki karışıklığı soğukkanlı bir şekilde organize eder, zaman zaman Manastırda kendisine ayrılan odada, Osmanofların Karnabad'dan silineceği günlerin hayalini kurar. Bu düşler esnasında karşısındaki tek engel aile fertleri içerisinde kendisini ürküten Halil'dir:

“Fakat bir dakika düşüncelerinin herhangi bir yerinde manastırdan aşağıya inen bir kalabalık ve silah sesleri arasında kendisini birdenbire Halil Osmanof'un karşısında bulurdu. Bütün kurşunların bu hercümerç arasında ona doğru sıkıldığını görüyordu. Fakat Halil Osmanof, çok eskiden kurşunla bir panzehir almış gibi, bütün vücudu delik deşik olmasına rağmen her saniye biraz daha ilerliyordu.” [3, s. 126].

Grigorof, ülküdeğerlerde yer alan ve yazarın benimsenmiş değerlerini temsil eden Halil karşısında kendisini güçsüz hisseder. Eserde sıklıkla rastlanan rüya motiflerinde bile bu histen kurtulamadığı açıkça görülür.

Romanda dramatik aksiyonu sağlayan güçlerde ülküdeğer olarak öne çıkan Karnabad Panayırı, Osmanoflar'ın Balkanlara karşı gövde gösterisi olarak tanımlanabilir. Osmanoflar iki yüzyıl boyunca Karnabad'ın gelişmesine ve iskânına katkıda bulunmuşlardır. Buraya yerleşen büyük dede; en büyük Osmanof'tan itibaren kendileriyle birlikte gelişen ve büyüyen kentin idaresini de ellerinde tutmuşlardır. Osmanlı devletinin bölgedeki otoritesini temsil eden aile, devletin buradaki yüzü olmuştur. Tarihsel şartların ve sosyolojik gelişmelerin odağında yer alacak olan aile Balkanlarda giderek artan milliyetçi asabiyetin hedefindedir. Karnabad panayırı, ailenin gücünü ve statüsünü sergilemeleri için önemli bir etkinlik

olarak kabul edilir. Düzenli olarak gerçekleşen bu etkinlik, ailenin Karnabad'daki varlığını yalnızca silah ve güç üzerine kurmadıklarını gösterir. Bütün Balkan coğrafyasına varlıklarını göstermenin en iyi yolu olarak oldukça önemsenir. Komitacıların panayırı hedef alması da hiç şüphesiz bu özelliğinden ötürüdür. Ailenin önemseydiği bu büyük etkinlikte tetiklenecek olan kaos ortamı, Osmanoflar'ın da çaresizlik içerisine düşebileceklerini ve bölgede mutlak hâkim olmadıklarını Karnabad halkına ve özelde Bulgar'lara aşılacak istenen başkaldırı duygusunu alevlendirecek, çekimser ve ürkek tavırlı olanlara da cesaret verecektir. Tam da bu amaca ulaşan panayır baskınının ardından anlatıcının kurduğu, "Osmanoflar, şimdi sizin ve benim yahut hepimiz gibi doğrudan doğruya kaderin hükümleri altına girmişlerdi." (Koray, 2004: 108) cümlesi durumu olanca çıplaklığıyla yansıtır. Panayır baskısıyla başlayan korku havası kısa sürede ortadan kalkıp şehir günlük yaşamına devam ederken Osmanoflar çiftliğinde durum böyle değildir. Yaşananları analiz eden ve yaklaşan tehlikeyi sezinleyen Zehra, anlatıcıyla sohbetlerinde çekincelerini sıklıkla dile getirir. Rüyasında gördüklerini yakın dostu olarak gördüğü anlatıcıyla paylaşır: "Karnabad'ı bir su altında görüyorum, diye ilave etti; bütün sular manastırın olduğu yerden taşıyor, kocamı arıyorum; Halil Osmanof'la aralarındaki odanın ortasında yüzmeye çalışıyorlar" [3, s. 146]. Zehra'nın rüyası, baskının aile üzerindeki etkisinin başarıya ulaştığını kanıtlar niteliktedir. Panayır sürerken tertiplenen bu kargaşadaki amaç aileyi bir günde yok etmek, kenti ele geçirmek değildir. İki yüz yıldır kenti ellerinde tutan bu büyük ailenin de yara alabileceğini halka kanıtlamaktır. Toplumların huzur ve güven duygusunun canlı kalması, yöneticilerin ya da otoriteyi temsil edenlerin güçlü bir görüntü çizmesiyle orantılıdır. Bunu iyi bilen Halil ve Zehra, aralarında bu konuda hiçbir görüşme olmadan önsezileriyle bir görev dağılımı yapmışlardır. Birisi aile içerisindeki düzeni diğeri ise aileye dışarıdan gelebilecek tehdit ve saldırılara karşı güvenliği sağlamak için çalışacaktır.

Temelde fiziksel bir ihtiyaç olarak tanımlanan uyku, mitik anlatılardan modern eserlere kadar birçok metinde yer alan bireysel ve toplumsal tenkitlerin hemen tamamında yer alır. Metaforik bir anlama bürünerek belirli bir bilinç düzeyinden düşüşü ve bireyin/toplumun savunma reflekslerinin felce uğramasını imler. Uyku hâlindeki bireyin savunma reflekslerinin pasif durumda olmasına ve bilişsel faaliyetlerinin eylemsizliğine vurgu yapan bu durum eserin tamamına yayılan devlet-aile benzerliğine gönderme yapmakla birlikte ailenin geleceğini tehdit eden gelişmeler karşısındaki duruşunu da betimler. Uyku kora şemasında

karşıdeğerlerde yer alır. “Yazar okuyucunun zihnini aydınlatacak açıklamalarda bulunmasa da 1904 yılı Bulgaristan’da yaşayan Türkler açısından hassas günlerdir. Avrupa Devletleri arasındaki güç mücadelesi, Osmanlı Devleti’nin bu topraklarda yeterli şekilde güçlü olmaması, Balkanlarda yeni oluşumların haberlerini vermektedir” [9, s. 621]. Ailenin iki yüz yıllık geçmişi ve daha önce gerçekleşen başıbozukluklara karşı tepkilerinin sertliğinin bilinir oluşu, kendilerine duydukları özgüvenin tehlikeli bir rehavete dönüşmesine yol açmıştır. Karnabad’da kendilerinden habersiz hiçbir faaliyetin olmayacağından emin olan ailenin umursamaz tavırları, anlatıcıyı şaşkırtır ve ürkütür: “Hâlbuki, yine Osmanofların, hem o kadar çok değil daha dört yaz evvel, Karnabad’da patlayan bir silah sesini yakalamak için kasabayı günlerce altüst ettikleri olurdu” [3, s. 44]. Osmanoflar, yaşadıkları bütün saldırılara gece saatlerinde ve uykudayken yakalanırlar. Bu da metaforik anlamda uykunun kötücül yönünü vurgular. Şehirdeki Bulgar azınlık üzerindeki kontrolleri de anlatıcının bir önceki ziyaretine göre oldukça serbest bir yapıdadır. Öyle ki yortu aylarında artık Manastır çevresindeki etkinliklere izin verilmektedir. Şahit olduğu durumu bir tehlike olarak gören anlatıcı, aileye olan güvenini diri tutar, bunun halkı muayene ve otoritelerini kanıtlayıcı bir hamle olarak gerçekleştirdiklerini düşünür. 1904 sonbaharında bölgedeki ve Avrupa’daki gelişmeler sonrasında otoritelerini ve güçlerini canlı kılmak adına harekete geçmesi gereken Osmanof ailesinin sakinliği anlatıcıyı ürküten bir boyuta ulaşır. Eserde sıklıkla vurgulanan 1904 sonbaharının getirdiği kaotik ve şüpheli atmosfer, ne var ki Osmanof ailesine etki etmemiştir. Malikanelerine kadar girmeyi başaran ve şehirlerinde faaliyet gösteren birtakım ajanlar, ailenin en şüpheli üyesi Halil’e ve önsezileri çok güçlü olan Zehra’ya rağmen hep son anda fark edilir. Geçmişte yaşanan olaylara karşı Osmanofların tavrı kendilerini teskin edici bir mite dönüşmüş ve 1904 sonbaharında aileyi korunma anlamında miskin bir hâle bürümüştür. İçlerine fitne sokan Petro Grigorof’un hainliklerini fark etmeden aralarındaki geçimsizlik ve çatışmayla günlerini geçirmektedirler. Daha önce yaşanmış olaylarda görüldüğü üzere ailenin varlığı ve iktidar konusu tehlikeye girdiğinde aile bir bütün olarak hareket etmeyi başarmış olsa da yaklaşan tehlike daha fazlasını gerektirmektedir.

Osmanoflar’ın yaşadığı malikâne ve çiftliğin bulunduğu bölge, ailenin geçmişten bugüne uzanan anılarının ve kolektif belleğinin sığınağıdır. Kavramlar düzleminde ülküdeğer olan Malikânenin bulunduğu yer, ilk Osmanof’tan bugüne hiç değişmemiştir. Ailenin tüm üyelerinin doğduğu ve büyüdüğü yer olması sebebiyle ailenin anılarının merkezi

konumundaki malikâne, fizikî yapısının genişleyen aile ile orantılı olarak dönüşüme uğraması sonucunda âdeta canlı bir varlık hâline gelmiştir. Denilebilir ki; malikâne Osmanof ailesinin bir parçası hâline gelmiş, onlarla büyümüş ve genişlemiş canlı bir mekândır. René Wellek ve Austin Warren'ın edebî eserde mekânın kazandığı anlam ve içerisindeki kahramanlarla etkileşimine vurgu yaptıkları şu cümle, Osmanof malikânesinin tarihsel süreç içerisinde kazandığı ontolojik anlamı görünür kılmaya yardımcı olur; “Bir kimsenin evi, onun bir parçasıdır; evini anlatırsanız sahibini de anlatmış olursunuz” [10, s. 304]. Malikânenin simgesel düzlemdeki rolü ailenin geçmişini, hafızasını muhafaza etmesiyle güçlenir: “Kaldı ki, ilk Osmanof, Karnabad'a kurduğu ilk çadırı yeni bir ev inşa edinceye kadar oradan sökmemişti. İlk çadır: bugün Osmanofların içerlerinde oturdukları ve bir kolu iç bahçelerine kadar oda oda uzayan malikânenin bulunduğu yer” [3, s. 43]. Malikânenin romanda yer alan tasviri tam anlamıyla mekân-insan özdeşliğine yöneliktir. Mimari anlamda muadillerinden büyük bir farkı olmayan malikâne, Osmanof ailesinin tarihsel sürecine koşut bir gelişim sergiler. Bir çadır/yurt imgesinden hareketle anlam katmanı genişleyen malikâne Karnabad'ın en nüfuzlu ailesi ve kentin sembolü olmuş Osmanoflar'ın serüvenlerinin en canlı tanığı olur. Malikânenin büyük Osmanof'tan bugüne aynı bölgede yer alması, bölgenin aile tarafından tarihsel bir değer dizgesi içerisinde anlamlandırıldığını gösterir. Geçmiş ve bugünü birbirine bağlayan metaforik bir güç olan bu mekân, ilk Osmanof'tan 1904 sonbaharına kadar geçen sürede sürekli güncellenerek büyür: “Osmanoflar iki yüz sene içerisinde onu dört defa yeni baştan yapmışlar yahut her yeni batında(nesilde) yeni odalar ilave etmişlerdi” [3, s. 43]. Çadırla tohumu atılan ve gelişen mekân imgesi, bir malikâne ve ona eklenen parçalar aracılığıyla ailenin tarihine koşut gelişen anlamlar bütününe, yani ailenin; “tarihselliğini sağlayan” [11, s. 31] bellek mekânına dönüşür. Bellek mekânı, bireyin kişisel ya da toplumsal tarihini ve kimliğini kuran değerlerin toplandığı bir yerdir. İçeriden dışarıya doğru büyüyen bir etkiyle dün, bugün birlikteliğini bireyin zihninde işlevsel kılar.

İnsanoğlunun dünyalık zamanda varlığını sonsuz kılmak, tapınmak ya da ticarî sebeplerle inşa ettiği yapılar, onu inşa edenin düşünce dünyasından ideallerine kadar birçok unsuru bir hafıza mahzeni gibi içerisinde barındırır. Osmanof ailesine karşı Karnabad'daki en etkili tehdit unsuru olan Manastır, Velkof ile temelleri atılan; Dimitri Aleksiyeviç ve Grigorof ile eyleme dönüşen bir başkaldırının manevi merkezi olarak Kavramlar düzleminde karşıdeğer olur. Manastır 1850'li yılların içinde, şehre Bulgarların gelişinden sonra hâkim bir tepede yükselmeye başlar. Osmanoflar'a

yönelmiş bir silah gibi betimlenen manastırı kuran kişi, Moskova'dan şehre gelmiş Keşiş Velkof'tur. Gizemli bir kişilik olan Velkof, gayrimüslimlerle ilişkilerini sert tavırlarla kısıtlamış olan Osmanoflar'a karşı vakur bir tavır takınır ve onları hiç ziyaret etmez:

“Velkof'un bu hareketine karşı Osmanoflar'ın ne düşündüğü bilinmemekle beraber Karnabad'da bir manastırın kurulabileceğine ihtimal vermedikleri muhakkaktı. Hatta Osmanoflar bunu akıllarına bile getirmemişlerdi, fakat bir gün, Karnabad şimalinde bir taş yığınının yükseldiğini gördükleri zaman kasabaya ayak basmış bir tehlikenin, hatta, kendilerine doğru yuvarlana yuvarlana yaklaştığını anlamakta gecikmediler” [3, s. 46].

Velkof'un başına buyruk tavırları ve izinsiz başladığı inşaatın ardından ailenin bir tehlike olarak algılamakta gecikmediği manastır inşaatı devam ederken bir gece bombalı bir saldırıda büyük hasar alır. Yapımı yarıda kalan manastır, Osmanoflar'a başkaldırma teşebbüsünün ibret vesikası olarak kabul edilir ve onarılmaz. Manastır, azınlığın dinsel ve manevi yönünü beslemekten ziyade Osmanoflar'a karşı bir kimlik objesine dönüşmek üzereyken ailenin gizli müdahalesiyle Velkof'un mezarı olur. Aradan geçen 50 yılın ardından görünümünden bir şey kaybetmeyen yapı, zamanın güven veren kandırıcılığına yenik düşen Osmanoflar'ın ilgisizliği sonunda Grigorof ve Dimitri Aleksiyeviç'in içerisinde kaos planlarını kurguladıkları ve dağdaki komitacıları yönlendirdikleri bir merkez durumuna gelir.

Sonuç

Osmanoflar birçok tarihi romana kaynaklık edecek olan Balkan trajedisini hazırlayan unsurlara dikkat çeker. Büyük bir yıkımın ve kıyımın başlangıcı olacak süreci, bölgede varlığı Osmanlı Devleti'nin otoritesiyle koşut gelişen köklü ve güçlü bir aile üzerinden aktarır. Ailenin içerisinde bulunduğu durum da devletin politik durumuyla aynıdır. Roman bu yönüyle Balkanların Osmanlı'dan kopuşunu hazırlayan etkenlerin başlangıç yıllarına odaklanır. Kenan Hulusi Koray'ın öykülerinde sıklıkla rastlanan gizem ve egzotik atmosfer, *Osmanoflar*'da yerini yoğun çevresel tasvirlerle ve karakter tahlillerine bırakır. Romanda yazarın ilk kalem terbiyesini aldığı Fecri Ati'ye ait birtakım üslup özelliklerinin varlığı dikkat çeker. Müşahit anlatıcının sahip olduğu olanaklar çerçevesinde bir dönem panoraması çizen *Osmanoflar* romanı, geniş bir zaman dilimine hâkim olabilecek bir nehir romanının ilk cildi olarak kabul edilebilir. Devamı gelmeyen eser, Balkanlarda yaşayan Türklerin sosyolojik ve bireyler arası ilişkilerden oluşan serüvenlerini bir aile üzerinden ruhsal tasvirlerle aktarır. Tarihi roman olan eserde aile ilişkilerinin etrafında gelişen bütün olaylar ve

çatışma unsurları metaforik anlamda özelden genele genişleyen bir benzerlik üzerine kurgulanmıştır. Romandaki anlatım bütünlüğü, manastır, malikâne, balkanlara yayılan böcek gibi imgesel yönü güçlü unsurlarla pekişir. Kahramanların ruhsal tasvirlerinin dikkat çekici derecede yoğun olduğu eserde birkaç noktada beliren rüya motifiyle romanın Kenan Hulusi Koray'ın öykülerinde sıklıkla kullandığı fantastik anlatıma yaklaştığı söylenebilir. Kenan Hulusi Koray'ın yayımlanmış tek romanı olan *Osmanoflar*, genç yaşta yaşama veda eden yazarın romancı yönünün tek örneği olarak kalır. Koray'ın nasir yönünü öne çıkaran *Osmanoflar*, ironik bir anlam bütünlüğü içerisinde öteki üzerinden Osmanlı devletinin halk arasındaki adlandırmasını da görünür kılar.

Kaynakça

1. Ercilasun, B. Bir Vatan Kaybettiler, Balkanların Fethi ve Kaybını Ele Alan Romanlar Üzerine Bir İnceleme, İstanbul: Ötüken. 2020,
2. Korkmaz, R. Yazınsal Okumalar, İstanbul: Kesit. 2015.
3. Koray, K. H. Osmanoflar, İnci Enginün (Yay. Haz.), İstanbul: Doğan Kitap. 2004.
4. Atay, D. Çanakkale Zaferi'nden Önce Yazılan Bir Kahramanlık Destanı: Halide Edib'in Işıldak'ın Rüyası adlı Hikâyesinde Kimlik İnşası, 2. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, 7-8 Aralık 2018, Ankara: Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınları, 2018, s. 805-818.
5. Stevick, P. Roman Sanatı, S. Kantarcıoğlu (Çev.), Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları. 1988,
6. Pearson, C. S. İçimizdeki Kahraman, Semra Ayanbaşı (Çev.), İstanbul: Akaşa. 2003.
7. Korkmaz, R. Sabahattin Ali İnsan ve Eser, İstanbul: Kesit. 2016.
8. Kovel, J. Tarih ve Tin, Mehmet Rifat (Çev.), İstanbul: Ayrıntı. 2000.
9. Gürsoy, Ü. Osmanoflar, Leyla Karahan Armağanı, Ankara: Akçağ, 2013, s. 615–624.
10. Wellek, R., & Warren, A. Edebiyat Biliminin Temelleri, A. E. Uysal (Çev.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. 1983.
11. Korkmaz, R. Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme ve Dönüş İzlekleri, Ankara: Grafiker. 2008.

Андатпа

Жеті Мешалежилер ұйымының мүшесі Кенан Хулуси Корай экзотизм және фантастикалық мотивтерімен мистикалық атмосфераға бай әңгімелері арқылы таныс болған. Жазушының жарияланған бір ғана романы «Османофлар» Балтық трагедиясынан сәл бұрын орын алған оқиғалар желісін әңгімелеген. Романда алты ғасырға жуық Осман империясының меншігіндегі Балтық жерлерінің алынуы кезінде болған трагедиялық оқиғалардың келіп шығу себептері жазылған. Суреттеулер мен кейіпкер сипаттамаларына көп орын берілген бұл романда Болгария мен Карнабад каласында екі ғасырдай өмір сүрген және қаланың лидері қызметіндегі Османов әулеті өмірінің бір үзіндісін суреттеген. Туынды ұзақ бір уақыт аралығын қамтығаны үшін жаңа бір шарықтау нүктесінен кейін аяқталған. Роман арқылы Балтық елдерінде болған көтерілістер нәтижесіндегі көптеген шығындар мемлекетке және мемлекеттің абыройлы әулетіне келтірген зияндар оқырман қауымға таныстырылған. Драмалық әрекет идеалды құндылық және қарсы мән ретінде үш тақырып бойынша жіктеледі: концепция, тұлға және символ. Бұл мақалада Османовлар романына интригалық құрылым мен қайшылықты қамтыған құндылықтар бойынша талдау жасалған.

Кілт сөздер: Драматикалық жанр, Балтық трагедиясы, Жеті Мешалежилер, Кенан Хулуси Корай, Османовлар.

(Г. ЧОПУР. КЕНАН ХУЛУСИ КОРАЙДЫҢ «ОСМАНОФЛАР» РОМАНЫНДАҒЫ ДРАМАТИКАЛЫҚ ӘРЕКЕТТЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ)

Аннотация

Кенан Хулуси Корай (1906–1943), член сообщества Йеди Мешалежилер (что означает «Семь факелоносцев»), известен своими рассказами с мистической атмосферой, в которой преобладают экзотика, ужасы и элементы фантастики. Османовлар, единственный опубликованный роман автора, посвященный событиям, имевшим место непосредственно перед балканской трагедией. В романе обсуждаются причины трагедии, пережитой в процессе разделения балканских земель, находившихся под османским владычеством почти шестьсот лет. Роман, в который интенсивно включены описания и анализ персонажей, представляет собой часть жизни семьи Османовых, которые жили в Карнабаде, Болгария, в течение двух столетий и были правителями города. В романе, который заканчивается новым узловым кольцом из-за распространения тематической фантастики на протяжении большого периода времени, раскрываются негативные последствия восстаний на Балканах, которые набирали силу и привели к большому разрыву, на турецкую семью, представляющую государство и его власть в регионе. Драматическое действие, составляющее одну из основных составляющих романа, питается конфликтными элементами художественного произведения, основанного на контрастах. Драматическое действие классифицируется как идеальная ценность и встречающая ценность по трем рубрикам: концепция, личность и символ. В этом исследовании роман «Османовлар» будет рассмотрен вокруг ценностей, которые обеспечивают сюжет и конфликт в романе, а также будет проанализирован тематический вымысел произведения.

Ключевые слова: драматическое действие, Балканская трагедия, Семь факелоносцев, Кенан Хулуси Корай, Османовлар.

(Г. ЧОПУР. ЦЕННОСТИ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩИЕ ДРАМАТИЧЕСКОЕ ДЕЙСТВИЕ В РОМАНЕ КЕНАНА ХУЛУСИ КОРАЯ «ОСМАНОФЛАР»)